

Raznolikost v organiziranem kriminalu¹

Anja Logonder*

Avtorji del s področja organizirane kriminalitete zadnje čase (daleč) najpogosteje poudarjajo podobnost med delovanjem organiziranih kriminalnih združb in delovanjem zakonitega podjetja ter izpostavljajo njuno racionalnost. Pri izbiri med zakonitimi in nezakonitimi dejavnostmi nezakoniti podjetniki napravijo selektivno racionalno izbiro na podlagi tega, kar je najboljše zanje in za njihova podjetja, trdijo zagovorniki teorije o kriminalnem podjetju; njihove izbire in vzorci torej tako kot pri podjetjih, ki delujejo v skladu z zakonom, v glavnem sledijo splošnemu ekonomskemu načelu – ustvarjanju dobička na donosnih trgih. Avtorji se torej osredotočajo na organiziranje kriminala ter na nezakonito tržno dinamiko in ne izrecno na posameznike v njem. Z razumevanjem organiziranih kriminalnih združb kot kriminalnih podjetij se hkrati odvrčajo od ideje Gottfredsona in Hirschija, da je tudi za posameznike, vključene v organizirani kriminal, značilna nizka samokontrola – impulzivnost, kratkovidnost ter usmerjenost v sedanost, nagnjenost k »instantni« zadovoljitvi želja in nepripravljenost delati za časovno oddaljene cilje. So posamezniki in delovanje članov kriminalnih skupin, ki jih »potrebuje« organizirani kriminal, res tako enoviti? Analiza del in izvajanja (etnografskih) raziskovalcev s področja organiziranega kriminala ter v ta namen opravljeni intervjuji potrjujejo, da storilci kaznivih dejanj vendarle »ne bivajo v družbenem in fizičnem svetu, ki bi bil drugačen od ostalega dela družbe«. Ker je tudi organizirani kriminal del raznolikosti vsakdanjega sveta, pa zaradi svoje narave tudi sam privablja oziroma potrebuje raznovrsten skup dejavnosti in ljudi.

Ključne besede: organizirana kriminaliteta, organizirane kriminalne združbe, delovanje zakonitih podjetij, primerjava, zakonite dejavnosti, nezakonite dejavnosti, storilci

UDK: 343.974

Uvod

Pri analizi organiziranega kriminala avtorji (glej na primer von Lampe, 2003; von Lampe 2001: 113; Albanese 2000: 411; glej tudi Hagan 2006: 129) dandanes poudarjajo, da je za organizirani kriminal značilno »racionalno« oziroma »ne-impulzivno«, ter izpostavljajo, da je organizirani kriminal osnovan na enakih načelih kot zakonita podjetja – da ga je potrebno definirati in preučevati predvsem kot ekonomski fenomen (Zaitch 2002 b: 22; glej tudi Albanese 2000: 411; van Duyne 1996: 53; Siegel 1995: 376; Potter 1994: 116; Smith, 1978). Van Duyne piše: »Kaj je organizirani kriminal brez organiziranja neke vrste kriminalne menjave, brez prodajanja in kupovanja prepovedanih dobrin in storitev v organizacijskem okviru? Odgovor je – preprosto nič.« (1997: 203) Pri izbiri med zakonitimi in nezakonitimi dejavnostmi nezakoniti podjetniki napravijo selektivno racionalno izbiro na podlagi tega, kar

je najboljše zanje in za njihova podjetja (Reuter, 1983), trdijo zagovorniki teorije. Izbire in vzorci nezakonitih podjetnikov torej tako kot v zakonitem sektorju in pri zakonitih podjetjih v glavnem sledijo splošnemu ekonomskemu načelu – ustvarjanju dobička na donosnih trgih (Zaitch 2002 b: 22). Vedenjski vzorci pa so pri tem bolj posledica strukture in dinamike (nezakonitega) trga kot kulturnih vrednot (glej Smith 1979: 37); znatno bolj kot etničnost in socialni izvor posameznikov v organiziranem kriminalu so po teoriji kriminalnih podjetij relevantne tržne priložnosti, obkrožajoči gospodarski prostor in geografske okoliščine organiziranega kriminala (Schloenhardt, 1999). Organizirani kriminal je torej (zlasti) tržno osnovana dejavnost, organizirane kriminalne strukture pa so podjetniške strukture (glej von Lampe 2006: 81). Razumevanje skupine organiziranega kriminala kot kriminalnega podjetja je vseboval tudi (zdaj spremenjeni) 10. člen Zakona o državnem tožilstvu (Ur. l. RS, 14/2003) – organizirani kriminal je opredelil kot »uradno pregonljiva kazniva dejanja, storjena v okviru organizirane kriminalne združbe z notranjimi pravili ravnanja, ki deluje na podjetniški način in pri tem praviloma uporablja nasilje oziroma korupcijo ter z namenom pridobivanja protipravne premoženjske koristi ali družbene moči«. Takšen način delovanja organiziranih kriminalnih združb v Sloveniji je leta 2001 poudaril tudi Mohorko, takratni direktor Uprave kriminalistične policije Generalne policijske uprave. Dejal je: »Težko

* Anja Logonder, magistrica prava. Izražena stališča so avtoričina in ne odražajo stališč ustanove, v kateri je zaposlena.

¹ Članek je nastal na podlagi magistrske naloge z naslovom Tajnost, nasilje, sloves in medsebojno zaupanje kot elementi delovanja članov organiziranih kriminalnih skupin, ki jo je avtorica pod mentorstvom dr. Matjaža Jagra zagovarjala na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani.

govorim o mafiji v pravem pomenu besede. Bolj gre za aktivnost organiziranih kriminalnih združb, z notranjimi pravili ravnanja, ki delujejo na podjetniški način tako, da z nasiljem in korupcijo pridejo do protipravne premoženjske koristi ali družbene moči.« (Hojnik, 2001) (označila A. L.)

Nizka samokontrola in impulzivnost v povezavi z organiziranim kriminalom

Organizirani kriminal in vanj vključene posameznike sta drugače videla Gottfredson in Hirschi, ki v okviru splošne teorije o kriminalu pojem kriminalnost nadomestita s pojmom nizke samokontrole. Takšno osebo z nizko samokontrolo opredelita kot impulzivno, kratkovidno, neobčutljivo, nagnjeno k tveganju, telesnim aktivnostim, kot manj inteligentno in neverbalno (Kanduč 1999: 238). Usmerjena je v sedanjost, v »tukaj in zdaj«, nagnjena k »instantni« zadovoljitvi želja in nepripravljena delati za časovno oddaljene cilje. Ni nagnjena k »pridnosti« ali vztrajnosti. Pogosto ima nestabilno partnersko zvezo, prijateljska razmerja in službo. Teži k egocentričnosti in je neobčutljiva za potrebe in trpljenje drugih. Zadovoljstvo izpelje iz »denarja brez dela, spolnosti brez dvorjenja, maščevanja brez sodnih zastojev« (Gottfredson, Hirschi 1990: 89). Ob izvršitvi se obnaša racionalno, čeprav dejanja ni nujno skrbno premislila. Stori ga, če obljublja koristi z minimalnim tveganjem stroškov. Nima pa sposobnosti, da bi se zavedala dolgoročnih stroškov kaznivega dejanja, ki bi pretehtale nad kratkoročnimi užitki.

Gottfredsonova in Hirschijeva definicija predvideva, da kazniva dejanja omogočajo takojšnjo, lahko ali preprosto zadovoljitev sicer povsem običajnih želja in da so v dosegu vsakogar, ker potrebujejo malo načrtovanja, ne zahtevajo posebnega urjenja in kognitivnih sposobnosti. Spoznanja o samokontroli po mnenju Gottfredsona in Hirschija veljajo za vsa kazniva dejanja – storilci kriminala belega ovratnika imajo tako nizko samokontrolo v enakem obsegu kot posiljevalci ali vlomilci (glej Siegel 2001: 211). Gottfredson in Hirschi še menita, da tudi ni potrebe po teorijah, ki bi posebej pojasnjevale organizirani kriminal. »Organizacije«, ki zahtevajo dolgotrajnejše skupne napore, so po njunem mnenju redke in relativno kratkotrajne, vzrok za priljubljenost ideje o velikih in močnih organiziranih kriminalnih združbah pa vidita v naravni privlačnosti ideje o organizaciji, ki je v ozadju vseh človeških aktivnosti (1990: 203). Pri organiziranem kriminalu gre po njunem mnenju najpogosteje le za dejavnosti »sive« ekonomije, na primer za prostitucijo ali prepovedane igre na srečo, ki so lokalno in donosno omejene (glej Kanduč 1999: 237). V domnevo, da je organizirani kriminal povezan z velikimi dobički, dvomita tudi zato, ker naj bi dejavnosti vodili ljudje z nizkimi poslovnimi sposobnosti ali osebnostnimi lastnostmi, ki ne omogočajo

njihove dolgoročne dobičkonosnosti (Ibid.: 19). Namesto tega člane organiziranih kriminalnih skupin povežeta s storitvijo visoko tveganih kaznivih dejanj, ki prinašajo majhne dobičke. Ker se takšen organizirani kriminal ni sposoben ohraniti,² pa so njegove aktivnosti kratkotrajne. Impulzivnost, ki jo Hirschi in Gottfredson pripisujeta (organiziranemu) kriminalcu, je tudi sicer pogosto opažena kot najbolj dosledna osebnostna lastnost kršiteljev zakona v splošnem. Beseda izvira iz latinske besede »impulsus«, kar pomeni udar ali vzpodbuda, oziroma iz glagola »impelere« – tolči, udariti ali vzpodbuditi (»im« – v, »pelere« – udariti, suniti) (Zadravec 2003: 2). Dojeta je kot ravnanje brez ustreznega premisleka, kot tendenca k ravnanju z manj premisleka, kot ga nameni večina posameznikov z enakimi sposobnostmi in znanjem, ali kot predispozicija k naglim, nenačrtovanim odzivom na notranje ali zunanje stimule brez ozira na negativne posledice odzivov (Moeller et al., 2001). Osebe z impulzivnostjo se pred ravnanjem ne ustavijo in ne premislijo. Rečejo ali storijo kar koli jim tisti trenutek pride na misel, ne da bi razmislile o posledicah. Po Depueju in Collinsu »impulzivnost zajema raznolik skup osebnostnih potez nižjega reda, kot so impulzivnost, iskanje dražljajev, tveganje, iskanje novosti, drznost, pustolovstvo, nagnjenost k dolgočasenju, nezanesljivost in pomanjkanje reda« (1999: 495). Eysenck in Eysenck impulzivnost povezuje s tveganjem, s pomanjkanjem načrtovanja in hitrim sprejemanjem odločitev (nav. v Moeller et al. 2001: 1783). Whiteside in Lynam izpostavlja njene štiri elemente: slabo kontrolo močnih impulzov, zlasti pod vplivom negativnega čustvovanja; pomanjkanje razmisleka kot nesposobnost upoštevanja posledic ravnanja; pomanjkanje vztrajnosti, kratkotrajno pozornost in iskanje dražljajev (nagnjenost k uživanju in zasledovanju vznemirljivih dejavnosti in odprtost za nove izkušnje, ki so lahko nevarne ali ne) (2001: 685–686).

Prisotnost posameznikov z nizko samokontrolo v organiziranem kriminalu je v intervjujih, ki sem jih opravila s strokovnjaki s področja organiziranega kriminala³, potrdilo pet od šestih sogovornikov. Eden izmed njih (univerzitetni predavatelj 2) je sicer poudaril, da se ti prej ujamejo, a na vprašanje, ali jih vseeno uporabljajo, odgovoril: »Ja, jih, ker dostikrat težko

² Organizirani kriminal, kot ga vidita Gottfredson in Hirschi, ne označuje organiziranost, ampak njegova dezorganiziranost.

³ Izvedla sem šest polstrukturiranih intervjujev: z nekdanjim vodjem Sektorja za zatiranje organizirane kriminalitete (v nadaljevanju sogovornik (nekdanji vodja Sektorja za zatiranje organizirane kriminalitete)), s predstavnikom državnih tožilcev (v nadaljevanju sogovornik (predstavnik državnih tožilcev)), s tremi univerzitetnimi predavatelji in avtorji del s področja organizirane kriminalitete (v nadaljevanju sogovornik (univerzitetni predavatelj 1), sogovornik (univerzitetni predavatelj 2), sogovornik (univerzitetni predavatelj 3)) in s predstavnikom slovenske policije (sogovornik (predstavnik slovenske policije)).

najdeš človeka, da bo izpeljal posel in potem ravno taki ponavadi so pripravljeni vse narediti in v končni fazi tudi take uporabijo. To pa kaže na to, da je kljub temu malo ljudi pripravljeno delati v takšni organizaciji.«⁴ Kratkoročno dejavnost zasledimo pri trgovcih z drogo in članih organiziranih kriminalnih združb na nezakonitih trgih visoko obdavčljivega blaga na Norveškem. Caulkins in MacCoun pišeta: »... verjetno je, da trgovanje z drogo (tako kot druga kazniva dejanja) nesorazmerno privablja tiste, ki so visoko impulzivni in imajo nizko samokontrolo, kar pomeni kratek časovni obstoj.« (2003: 443) Von Lampe in Johansen pa organizirane kriminalne skupine tihotapcev alkohola na Norveškem opisujeta takole: »Več intervjuvanih norveških tihotapcev alkohola je izrazilo, da jih nevarnosti, ki izhajajo iz sodelovanja z *nezanesljivimi* sostorilci, ne skrbijo. »Slejkoprej se bodo vse kriminalne operacije končale,« je dejal eden izmed njih, »toda če se imaš izvršno, preden si ujet, je vredno.« (označila A. L.) Von Lampe in Johansen nadaljujeta: »Mnogi odnosi zdržijo le kratek čas, ker sodelujoči nimajo zadosti talenta in potrpežljivosti, da bi osnovali trajajoče operacije, ali ker neprevidnost in odkrita nezvestoba vodita v neuspeh. Pravzaprav ne bi bilo presenetljivo, če bi ugotovili, da se večina kriminalnih pustolovščin konča z neuspehom.« (2004: 179) Takšno delovanje je hkrati skladno z Gottfredsonovo in Hirschijevo domnevo, da je član organizirane kriminalne skupine nezanesljiva oziroma zaupanja nevredna oseba⁵, nagnjena k tveganju in k »instantni« zadovoljitvi želja, nepripravljena delati za časovno oddaljene cilje, usmerjena v sedanost, v »tukaj in zdaj«. Kratkotrajni odnosi med norveškimi tihotapci se hkrati skladajo z Gottfredsonovim in Hirschijevim videnjem kriminalcev kot tistih, ki niso pripravljeni vlagati večjih skupnih naporov, nimajo posebnih znanj in sposobnosti in niso vztrajni. Z opisom tihotapcev alkohola na Norveškem se sklada tudi opis mladih morilcev iz Latinske Amerike v romanu *Noticia de un secuestro* avtorja Garcie Marqueza. Castells ga povzame takole: »V družbi ne vidijo nikakršnega upanja in vse, zlasti politika in politiki, je pokvarjeno. Življenje samo nima pomena in njihovo življenje ne bodočnosti. Vedo, da bodo kmalu umrli. Zato samo trenutek šteje, takojšnja potrošnja, dobra oblačila, dobro življenje, skupaj z zadovoljstvom povzročanja strahu, občutenja moči ob svojih pištolah. Samo ena glavna vrednota: njihove družine in zlasti njihove matere - zanje bi naredili vse. In njihova verska pre-

pričanja, zlasti o določenih svetnikih, ki bi pomagali v težkih trenutkih. ... mladi kriminalci so ujeti med entuziazmom do življenja in zavedanjem svojih omejitev. Zato stisnejo življenje v nekaj trenutkov, da živijo polno, in nato izginejo. Kršitve pravil in občutek moči v teh kratkih trenutkih obstoja nadomestijo monotono, daljše, a nesrečno življenje.« (2000: 525–526) V takšnem opisu lahko opazimo željo po preseganju rutinskega vsakdana, značilno za Gottfredsonovega in Hirschijevega kriminalca. In tako kot pri Gottfredsonovem in Hirschijevem storilcu z nizko samokontrolo tudi pri Marquezovih mladih morilcih in pri norveških tihotapcih alkohola pri izbiri pretehtajo kratkoročni užitki. Toda, so takšni posamezniki poleg lokalnih in donosno omejenih dejavnosti lahko vključeni tudi v skrbno načrtovane in donosne posle?

Pri skrbno načrtovanih in donosnih poslih bodo kot organizatorji dejavnosti uspele osebe z osebnostnimi lastnosti, ki jih Bovenkerk pripisuje kandidatu za mafijskega šefa. Tega primerja z vodilnimi osebami v poslovnem svetu. Od obeh se zahtevajo voditeljske sposobnosti in sposobnost napraviti dobiček. Po njegovem mnenju so potrebne osebnostne lastnosti: ekstraverzija, kontrolirana impulzivnost, pustolovstvo, megalomanija in narcistična osebnostna motnja. Vse napovedujejo vodstveni uspeh v legitimnem poslovnem svetu in so enako primerne lastnosti za kariero v organiziranem kriminalu (2000: 225). S pomočjo modela »velikih petih« (ki temelji na oceni čustvene stabilnosti, sprejemljivosti, vestnosti, energije in odprtosti) Bovenkerk ocenjuje, da bi moral imeti kandidat za mafijskega šefa visok rezultat na ekstraverziji, kar pomeni, da bi morala biti oseba dominantna, aktivna, dajati videz pogumnega, energičnega, družabnega in sproščenega človeka. Prav tako bi moral imeti (tako kot v poslovnem svetu) nizek rezultat pri altruizmu in nizek rezultat na dimenziji sprejemljivosti – kar pomeni, da ne bi smel dajati videza zelo prijazne, tople, prijateljske, radodarne, nesebične, zaupljive, strpne in popustljive osebe. Po Bovenkerkovi oceni je organizirani kriminal najmočnejši in najnevarnejši, če je izbrani posameznik tudi do določene mere vesten – če je preudaren, natančen, urejen, skrben in vztrajen. Pokazati mora skrbno nadzorovano impulzivnost, socialno in emocionalno sposobnost obvladovanja stresa in pustolovskega duha, kar zahteva visok rezultat na dimenziji čustvene stabilnosti. Slednjo tvori ta poddimenzija kontrola čustev in kontrola impulzov – prva meri zlasti vidike, ki se nanašajo na kontrolo napetosti in se navezujejo na čustvene izkušnje, druga vidike, ki se nanašajo na sposobnost kontroliranja lastnega vedenja tudi v neprijetni, konfliktni in tvegani situaciji (glej Zadravec 2003: 30). Za takšnega kandidata je značilna odsotnost negativnih čustvenih stanj in skrbi ter sposobnost nadzorovanja lastnih čustev, ohranjanja mirne krvi in ravnovesja. Bovenkerk še meni, da diagnosticirana narcistična osebnostna motnja za uspeh v organiziranem kriminalu ni ovira (2000: 225).

⁴ Sogovornik, ki je menil, da v organiziranem kriminalu za posameznike z nizko samokontrolo ni prostora, je pojasnil: »V organiziranem kriminalu se vse dela načrtno, preračunljivo in predvidljivo in stvari ne smejo biti prepuščene slučaju.«

⁵ Tako predpostavka nevrednosti zaupanja (nezanesljivosti) kot predpostavka nezaupanja pa sta skladni tudi z domnevo teorije racionalne izbire – po njej »zaupati drugim ljudem, da bodo zate naredili stvari, lahko pomeni iskati težave« (Jager 2004: 232), kajti »notranja logika zaupnega odnosa (...) lahko vodi v izdajstvo« (Ibid.).

Oseba, kakršno opisuje Bovenkerk, bo v organizirani kriminalni združbi delovala iz ozadja – kot organizator dejavnosti in kot inovator – in pri izvrševanju kaznivih dejanj v najožjem smislu ne bo prisotna. Za organe odkrivanja bo zato težko, če sploh, dosegljiva.

Takšne osebnostne lastnosti, ki jih mora imeti organizator dejavnosti pa osebnostnim lastnostim posameznikov s pomanjkljivo samokontrolo seveda ne ustrezajo. Naj spomnim, da je po besedah Gottfredsona in Hirschija malo verjetno, da bi bili posamezniki z nizko samokontrolo zanesljivi, vredni zaupanja ali kooperativni. Ker so impulzivni, nezanesljivi in egoistično usmerjeni, niso sposobni pristnih prijateljev niti drugih oblik dalj časa trajajočega odnosa. Podobno je opozoril sogovornik (univerzitetni predavatelj 3). Na vprašanje, ali je v organiziranem kriminalu prostor za posameznike z nizko samokontrolo, je odgovoril: »... za določen revolt narediti je vseeno, če imaš pač takšnega človeka (...) recimo raketiranje, pa gredo kdaj v kakšen lokal malo pokazat... Za tako delovno mesto, če temu tako rečemo, je v bistvu to zaželeno. Drugače pa za kakšne bolj dolgoročne odnose, ki so bolj kompleksni, bi rekel, da to ni ravno primerna značajska lastnost ...«.

Posamezniki s pomanjkljivo samokontrolo poleg tega nimajo dovolj znanja in sposobnosti, da bi ustvarili trajajoče odnose, v katerih bi vodili druge, in niso pripravljeni podrežati svojih interesov skupinam, s katerimi tesno sodelujejo. Niso niti primerni niti ne bi uživali v dejanjih, ki zahtevajo kognitivna in verbalna znanja, dolgotrajnejše načrtovanje in proučevanje. Ker svoje delovanje usmerjajo v »tukaj in zdaj«, tudi ne bodo imeli finančnih sredstev za investiranje v obsežnejše, finančno zahtevne, a donosnejše posle, ker denar sproti porabijo. Ker posebnih kognitivnih in verbalnih znanj nimajo, ker uživajo v tveganju in vznemirjenju, a hkrati ravnajo neprevidno, bodo tudi hitreje odkriti in verjetneje obsojeni. Iz povedanega tako ob njihovi primerjavi z Bovenkerkovim prikazom mafijskega šefa sklepam, da oseba s pomanjkljivo samokontrolo kot organizator skrbno izvajanih dejavnosti ni primerna. Če se bo v takšni vlogi vendarle znašla, je verjetnost, da bo ob neugodnih okoliščinah odkrita in obsojena in da bodo njene dejavnosti kratkotrajnejše, večja.

Iz zapisanega pa bi bilo napačno izpeljati sklep, da organizirani kriminal takšnega posameznika z nizko samokontrolo pri skrbno načrtovanih in donosnih poslih ne potrebuje. Osebe z nizko samokontrolo pri tveganju uživajo in ne občutijo sramu. Ker so usmerjene v sedanost, občutijo višje zadovoljstvo ob kaznivem dejanju, kjer so nagrade takojšnje in stroški odloženi. A hitro pridobljeni denar bo posamezniku s pomanjkljivo samokontrolo spolzel skozi prste. Ker živi za sedanost, ga porabi, kot da ne bi bilo jutrišnjega dne, zaradi česar je lahko nenehno v dolgovi, odvisen od upnikov ter

prisiljen še naprej delati zanje.⁶ Finski profesionalni kriminallec na primer pravi: »Vedno sem imel to nagnjenje, da bolje ko mi gre, več zapravim. Najbrž imam to genetsko napako, da ne vem, kako prihraniti denar, ko je posel dober ...« (Junninen 2006: 54). Oseba s pomanjkljivo samokontrolo bo pri skrbno načrtovanih in donosnih poslih tako uporabna pri dejavnostih, za katere se posebnega znanja ali predhodnega kapitala ne zahteva – predvsem pri aktivnostih, pri katerih se zahtevata hitrost in moč, tudi pri tatvinah, vlomih, pri varovanju imetja in posameznikov. V finančno obsežnejših in skrbno načrtovanih dejavnostih bo zato primerna tudi za izvajalca, za izvrševanje kaznivih dejanj v najožjem smislu. A tudi na stopnji izvajanja takšna oseba ne bo dovolj. Primerna bo na primer za izvedbo fizičnega nasilja pri izsiljevanju, ko žrtev zavrača sodelovanje z organizirano kriminalno skupino, ne pa tudi za natančno in »strokovno« izvedeni umor, ker za to nima potrebnih veščin. Takšen strokovno izvedeni umor je na primer izpeljal morilec Veselina Jovovića–Vesa. Kuzmanić ga opisuje takole: »Nekaj pred 13. uro je v bar stopil neznanec. Mirno bi naj naročil pijačo (kavo?), se kmalu obrnil, izvlekel pištolo in večkrat (dva- ali trikrat?) ustrelil proti nič hudega slutečemu Vesu. Morilec, neznanec v tem baru, je meril izredno natančno, saj so vse krogle žrtev zadele v glavo. Med begom iz lokala je večkrat ustrelil, ena od krogel se je zarila v parkiran avtomobil.« (2003) Policija storilca do leta 2008 še ni prijela.

Osebe s pomanjkljivo samokontrolo so v skrbno načrtovanih in donosnih poslih tako lahko nadomestljive. Zato jih bo skupina uporabila za izvedbo najbolj tveganih poslov ali jih občasno »žrtvovala«. Takšne osebe bodo zato večkrat odkrite in kasneje obsojene, vendar jih bo združba nadomestila brez večjih stroškov. Povečana verjetnost njihovega odkritja in prijetja na nadalj(eva)nje dejavnosti skupine tako ne bo imela pomembnejše povezave.

Opisana presoja vpletenosti impulzivnih oseb oziroma oseb z nizko samokontrolo v organizirani kriminal se hkrati sklada z Junninenovim opisom finskih profesionalnih kriminalcev. Junninen meni, da najvišje položaje v hierarhiji zasedajo dobro situirani profesionalni kriminalci, ki prenavljajo kriminalne koncepte s storitvami novih tipov kaznivih dejanj in z razvijanjem novih variacij starih, ki zelo dobro služijo in imajo sloves neusmiljenosti. Od njih loči mlade sposobne kriminalce, ki imajo potencial profesionalnih kriminalcev, vendar potrebujejo še nekaj let pridobivanja znanja in finančnih sredstev. V zadnji skupini so klasični kriminalci, ki kazniva dejanja storijo impulzivno, pod vplivom substanc ali zaradi materialnih potreb – klasični in profesionalni kriminalci so-

⁶ Postane lahko tarča bolj izkušenih članov skupin organiziranega kriminala, ki bodo izkoristili njegov položaj.

delujejo, ko slednji na terenu potrebujejo delavce za preprosta opravila (2006: 60)⁷.

Organizirani kriminal, odraz raznolikosti vsakdanjega

Na podlagi zapisanega in glede na tveganje ter tudi (ne)impulzivnost nadalje v grobem razlikujem dve (skrajni) skupini posameznikov, povezanih z organiziranim kriminalom. Skupini imata tudi različen odnos do tajnosti, nasilja in zaupanja:

a) V prvo skupino sodijo preudarne, natančne, vztrajne osebe, podobne zakonitim podjetnikom, s skrbno nadzorovano impulzivnostjo, ki so sposobne obvladovanja stresa – teh v organiziranem kriminalu pri izvrševanju kaznivih dejanj v najožjem smislu ni, delujejo iz ozadja in so za organe odkrivanja težje (če sploh) dosegljive. Da bi se izognile negativnim posledicam, se pred tveganji zavarujejo. Izogibajo se bližini blaga ali mestom, ki bi bila zanje tvegana. Del kapitala uporabijo za to, da jih (drugi) ščiti(jo) pred neznanimi ali nezanesljivimi stiki, in za izvedbo najbolj tveganih nalog vselej najamejo druge. Občutek imajo, da tveganje nadzorujejo, a hkrati storijo vse, kar lahko, da ga zmanjšajo (glej Dorn et al. 1998: 547) – tovor pretovorijo, podkupujejo ustrezne osebe, uporabljajo nove ali spremenjene poti ter metode. Vpeljujejo spremembe – nove produkte, nove trge in transportne poti, nove akterje, nove tehnologije – in preoblikujejo stare, spremenijo način organiziranosti in uvajajo nove oblike sodelovanja; zakaj »v igri življenja postmodernejšega moškega in ženske se pravila igre med igranjem spreminjajo. Razumna strategija je zato ohraniti vsako igro kratko« (Bauman, cit. v Zaitch 2002 b: 238). Zgodi se, da takšne osebe blago – skupaj z nekaj nepogrešljivimi in nevednimi osebami – izgubijo ali žrtvujejo. Lastno svobodo pa izgubijo le redko (glej Dorn et al. 1998: 547). Najbolj se bojijo osebnih tveganj – fizične poškodbe ali smrti, nato strateških tveganj (prijetja ali zaplembe, izgube ali kraje njihovega premoženja) in šele nazadnje taktičnih tveganj (zaplembe, izgube ali kraje blaga, s katerim trgujejo (na primer droge)^{8,9} prijetja ali poškodbe njihovega uslužbenca).¹⁰ Za »nevedne« izvajalce jim tako ni (posebej)

mar, kajti vedno je dovolj kandidatov, ki so pripravljeni vstopiti na mesto izgubljene osebe.

Ti posamezniki so nezaupljivi, ker se zavedajo večine tveganj in ker si prizadevajo, da bi se jim izognili, zaradi česar ravnajo previdneje. Živijo neopazno, ne zapravljajo vpadljivo ter se izogibajo velikim skupinam in krajem, priljubljenim med člani organiziranih kriminalnih skupin, ker menijo, da jih obiskujejo tajni policijski delavci. Sogovornik (nekdanji vodja Sektorja za zatiranje organizirane kriminalitete) je pojasnil: »Obstaja nek stereotip, kako izgleda organizirani kriminalci, se pravi: dober avto, veliko nakita, neracionalno trošenje denarja, spremstvo dobre ženske, ampak to je zadnje čase tako zelo varljiv kriterij, da bi se težko zanesli nanj. Pametni in najboljši organizirani kriminalci so takšni, ki jih nihče ne prepozna (...), ne izstopajo po ničemer in jih je težko prepoznati.« Zaitch takšne posameznike opisuje takole: »Majhno število najvišjih kokainskih podjetnikov se izogiba javnim prostorom, ki jih vidijo kot nevarne. Redko gredo v cerkev, ne zadržujejo se v bližini izložb prostitutk in le občasno obiščejo znane salsa diskoteke. Pogosto gredo rajši v tipične nizozemske bare, »take-away« prodajalne različnih vrst, nekatere »coffee shope« ali španske in italijanske restavracije. Izogibajo se velikim skupinam in v javnosti ne želijo biti opaženi ob prostitutkah. Nekateri izberejo nizozemske punce in se trudijo živeti neopazno.« (2002: 274) Podobno previdno, premišljeno, z visoko stopnjo samokontrole je živel tudi Gerard Chessplan, pomemben trgovec s hašišem. Svojim sodelavcem in nižjim izvrševalcem naj bi naročil, naj se držijo družbene in gospodarske nevpadljivosti. Van Duyne komentira: »Medtem ko je bila ta zahteva presenetljiva, pa je (po mojih izkušnjah) brez primere, da se je njegovo osebje temu podredilo. Takrat sem predvideval, da bo ta kriminalni podjetnik v kriminalnem trgovanju prišel čisto do vrha, ker je imel družbeno zaledje, izobrazbo, inteligenco in samokontrolo za uvedbo potrebnih načel upravljanja s kriminalnimi tveganji z zahtevano disciplino. Do zdaj mu izjemno uspeva.« (2000: 379)

Skrivnosti ti posamezniki dobro nadzorujejo in jih razkrijejo le, če je to v njihovo dolgoročno korist. Poleg tega se izogibajo nasilju – izvajali ga bodo le, ko je to poceni. Nino, vodja ene od osrednjih kriminalnih organizacij, specializirane za umore, rope, izsiljevanja in nezakonite droge, ki je sprva delovala na Siciliji in nato v severni Italiji, navaja: »Tolikokrat smo se na primer odločili, da se bomo znebili osebe in tolikokrat sem takrat rekel: Pravim, da ne. In imeli smo dogovor, da če nekdo reče

⁷ Udeležbo delinkventov v organiziranem kriminalu izpostavlja tudi Lintner. Nove člane, mlade delinkvente, pomagajo Triade disciplinirati z zaobljubo. Glej Lintner 2004: 87.

⁸ Velikih kriminalcev pa na primer zaplembe droge sploh ni strah, kajti njena produkcija ni draga, zato jo brez težav lahko nadomestijo.

⁹ Odgovor na vprašanje, zakaj se bolj bojijo izgube ali kraje svojega premoženja kot zaplembe, izgube ali kraje predmetov, s katerimi trgujejo, je verjetno poleg vrednosti mogoče najti tudi v fenomenu, poznanem kot »loss aversion« – posamezniki navadno izgube vrednotijo višje kot ekvivalentne dobičke; zato se želijo »izgubi«

stvari izogniti bolj kot temu, da jim ne bi uspelo »pridobiti« stvari ekvivalentne vrednosti (Korobkin, Ulen 2000: 1108).

¹⁰ Zaitch na predavanju pri predmetu Transnational Organized Crime na Pravni fakulteti na Erasmus Universiteit Rotterdam o trgovcih z drogo.

ne, morajo reči ne tudi drugi, ker med nami ne bi smelo biti nasprotij. Vsi enakega mnenja ali nihče. (...)» (Cottino 1999: 111) Če pa nasilje vendarle uporabijo, bodo takrat zanj najpogosteje najeli klasične kriminalce z dna lestvice, tudi Gottfredsonovega in Hirschievega posameznika z nizko samokontrolo.

b) V drugi skupini so člani, ki sodijo v organiziranih kriminalnih združbah najnižje – med njimi klasični, pogosto impulzivni kriminalci; druge osebe, ki se zaradi finančne stiske odločijo za dejavnosti organiziranega kriminala; tisti, ki jim je legitimen poklic uporabna krinka (na primer vozniki tovornjakov); in tisti, ki imajo posebna znanja (na primer izdelovanja skrivališč za prevoz nezakonitega blaga) (glej Dorn et al. 1998: 552). Ti člani pogosto ustvarjajo razdaljo med tveganim delom in pomembnejšimi člani organiziranih kriminalnih skupin, ki načrtujejo ali odločajo o organizaciji (Ibid.). Izvajalci bodo izbrani glede na svoje sposobnosti in količino poznanih informacij. Bolj je nevedna oseba, ki vede prenaša tovor, manjša bo njena sposobnost in verjetnost, da bi z njim pobegnila (Dorn et al. 1998: 552).

O destinaciji ali drugih alternativah izvajalci, ki tihotapijo, raztovarjajo ali skrivajo tovor, večinoma ne odločajo, četudi nase prevzamejo večino tveganj (Zaitch 2002 b: 241). Njihova poglobljena skrb je, da delo opravijo, da tovor zaščitijo in da se izognejo aretaciji (glej Zaitch 2002 a: 264). Zavedajo se možnosti odkritja in pregona njihovih kriminalnih aktivnosti, nevarnosti policijskega in carinskega nadzora in možnosti obsodbe na zaporno kazensko sankcijo. Zaradi nepoznavanja situacije pa zanje mnoga tveganja vendarle ostajajo neznan. Tako prevozniki nezakonitih dobrin pogosto domnevajo, da so jim nevarni le carinski uslužbenci, ki bi utegnili odkriti skrivališče, za katero pa menijo, da je nadvse premišljeno in skrbno pripravljeno. Takšne »nevedne« in pogrješljive osebe lahko skupina, ki jim »prodaja sanje«, tudi »nastavi«. Postavi jih v ranljivi položaj in obvesti policijo; namenoma jih žrtvuje, da bi se »nekaj dalo carini« (del tovara in oseba), da bi organe odkrivanja odvrnila od glavne pošiljke tovara; ali da bi zaposlila carino s prijete osebe, ki pa jim ne more povedati ničesar uporabnega (Dorn et al. 1998: 553). Za člane organiziranih kriminalnih združb, ki jih najamejo, so te osebe pogrješljive. Če so prijete, jim ni mar, kaj se bo z njimi zgodilo – zanimata jih le njihova molčečnost ter varnost blaga (glej Zaitch 2002 a: 257). Ker takšna odkrita oseba delovanje in vključene v organizirano kriminalno združbo slabo pozna, oblastem ne more ponuditi informacij, ki bi vodile do obsodbe pomembnejših članov skupine (glej Dorn et al. 1998: 552), zato njeno odkritje združbi ne predstavlja večjega stroška. Na njihovo nepoznavanje kaže izpoved informatorja: »Stvar, ki jo zagotovo vem, je, da sem na koncu vrste. OK, vem, da obstaja oseba, od katere lahko kupim 10 ali 100 gramov. Ampak kdo je nad njim? Kdo je tip, ki uvaža iz Surinama ali Nizozemskih Antilov? Na

to vprašanje ne bi upal odgovoriti.« (Gruter, van de Mheen 2005: 28) Za takšno prijeto osebo pa so stroški odkritja večji – ker organom odkrivanja in pregona zaradi nepoznavanja razmer v organizaciji ne more ponuditi informacij, ki bi vodile do drugih članov organizirane kriminalne skupine, ker ji skrivnosti niso bile razkrite, ostane brez možnosti za znižanje kazni. »Nevedne« izvajalce, ki niso hkrati klasični kriminalci in so se v organiziranem kriminalu bolj znašli (zaradi težje finančne situacije) kot našli, bo skrbelo zlasti odkritje in kazenskopравни pregon. Ostala tveganja jim niso znana, niti nimajo premoženja, za katero bi se bali. Nevarnosti pa bodo (naj)manj skrbele tiste člane organiziranih kriminalnih skupin, ki so izšli iz klasičnih kriminalcev in so impulzivni, kratkovidni in nagnjeni k tveganju. Sogovornik (univerzitetni predavatelj 3) je pojasnil: »Glede na to, da je zaslužek tukajle vmes, je pogosta napaka teh ljudi, da si kupijo en izjemno dober avto, da si naredijo blazno dober objekt, da trošijo denar, kot da bili Zoran Janković (...) To ponavadi naredijo tisti ljudje, ki se tega ne zavedajo, teh je kar precej. (...) Rekel bi, da načeloma, no, da dajo kar precej na statusne simbole, še posebej tisti, ki niso preveč pametni. (...) Tisti, ki so pametni, se tega dobro zavedajo, hudičevo dobro ...«

Kriminalci iz druge skupine bodo tako zaradi nepoznavanja zadeve ali nagnjenosti k tveganju ali zaradi občutka, da nanj nimajo vpliva, zaupali hitreje. Z obdržanjem skrivnosti bodo imeli najpogosteje težave impulzivni člani. Ker kot pomembne zaznavajo le koristi, ki niso časovno oddaljene, se namreč odločijo za tvegano ravnanje v sedanosti. In ker sledujejo trenutne užitke, bodo skrivnosti razkrili tudi, če jim razkritje prinaša kratkoročne nagrade, ne upoštevajoč dolgoročne stroške. Primer, ko je storilec tajnost rajši zapostavil, je opisal sogovornik (univerzitetni predavatelj 1) takole: »Šoferji (nezakonitega tovara znotraj kasneje razkrite slovenske kriminalne združbe – op. A.L.) so pravili, poslušaj, še štirinajst dni vozim ali pa en mesec vozim, pa sem s pufov ven. (...) Hvalili so se na tank šteli, na servisu, ne vem kje. (...) Češ, jaz sem uspešen, jaz znam, ti se pa ne znajdeš, jaz se znajdem.« Med posamezniki iz druge skupine pa bodo še dodatno izpostavljeni in verjetneje odkriti tisti, ki jih bodo uspešnejši kriminalci najeli tudi za izvedbo fizičnega nasilja.

Ker pa sta raznolikost in spremenljivost osrednji značilnosti organiziranih kriminalnih skupin, želim poudariti, da sta ti dve skupini kot tudi nezakoniti podjetnik in Gottfredsonov ter Hirschiejev organizirani kriminalci le skrajnosti v razno-terih možnostih vedenja posameznikov, povezanih z organiziranim kriminalom, in njihovega odnosa do tveganj. Hkrati želim opozoriti, da je že na podlagi takšne razdelitve razvidno, da bi ostro ločevanje organiziranega kriminala od klasičnega kriminala (v katerem pogosto naletimo na impulzivne posameznike) izpustilo obsežen spekter njunega prekrivanja. Da

je v organiziranem kriminalu prostor za klasične kriminalce, so v intervjujih potrdili tudi vsi sogovorniki, ki jim je bilo to vprašanje zastavljeno. Sogovornik (nekdanji vodja Sektorja za zatiranje organizirane kriminalitete) je na primer pojasnil: »Jaz mislim, da večino organiziranega kriminala še vedno tvorijo klasični kriminalci, ker se večina organiziranega kriminala še vedno izvaja v obliki neposrednih opravil, s katerimi si veliki bossi nočejo mazati rok.«

Tisti del, v katerem se organizirani in klasični kriminal prekrivata, kakor tudi impulzivne dejavnosti in impulzivne posameznike, pa izpušča tudi razumevanje organiziranega kriminala kot kriminalnih podjetij. A vendar, nižje ko gremo po lestvici organizacije, bolj pogosta so »impulzivna, nenačrtovana kazniva dejanja in *pozornost zbujujoče* *zapravljanje kriminalnih dobičkov*,« piše Junninen (2006: 44) (označila A. L.).

Sklepne misli

Definicija, po kateri bi v organizirani kriminal sodili le racionalni posamezniki ali v racionalne dejavnosti vpeti kriminalni podjetniki, priznava kot člane organiziranih kriminalnih skupin predvsem uspešne(jše) posameznike. Organizirani kriminal pa brez posameznikov, ki izvajajo dejavnosti na najnižjih stopnjah, ki tvegajo znatno več kot »zavarovani« uspešni člani in s tem omogočajo obsežne kriminalne posle, ni mogoč. Tako je v organiziranem kriminalu prostor tudi za Gottfredsonovega in Hirschijevega kriminalca. Potrebujejo ga kratkotrajno delujoče, lokalno in donosno omejene kriminalne organizacije, ki so po mnenju Gottfredsona in Hirschija tipične za organizirani kriminal, a hkrati tudi tiste organizacije, ki izvajajo skrbno načrtovane in donosne posle – v slednjih so uporabni v dejavnostih, ki ne zahtevajo posebnega znanja posameznika ali z njegove strani vloženega kapitala. To pa hkrati ne pomeni, da ga najdemo le na teh mestih. Raznolikost in vsakdanjost znotraj organiziranega kriminala (glej tudi Van Calster 2006: 337–359) hkrati namigujeta, da bi se raziskave organiziranega kriminala v prihodnje poleg funkcionalnosti in racionalnega morale usmeriti tudi na *raznovrstnost* notranjih ter zunanjih *odnosov* in *vlog* ter *osebnosti* posameznikov, povezanih z organiziranim kriminalom.

Literatura

- Albanese, J. (2000). The Causes of Organized Crime: Do Criminals Organize Around Opportunities for Crime or Do Criminal Opportunities Create New Offenders? *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Vol. 16, No. 4, str. 409–423.
- Bovenkerk, Frank (2000). Wanted: Mafia Boss - Essay on the Personology of Organized Crime. *Crime, Law & Social Change*, Vol. 33, No. 3, str. 225–242.
- Castells, M. (2000), *End of Millenium*. Blackwell, Oxford.
- Caulkins, J. P., MacCoun, R. (2003). Limited Rationality and the Limits of Supply Reduction. *Journal of Drug Issues*, Spring, str. 435–466.
- Cottino, A. (1999). Sicilian Cultures of Violence: The Interconnections Between Organized Crime and Local Society. *Crime, Law & Social Change*, Vol. 32, No. 2, str. 103–113.
- Depue, R. A., Collins P. F. (1999). Neurobiology of the Structure of Personality: Dopamine, Facilitation of Incentive Motivation, and Extraversion. *Behavioral and Brain Sciences*, Vol. 22, No. 3, str. 491–569.
- Dorn, N. et al. (1998). Drugs Importation and the Bifurcation of Risk: Capitalization, Cut Outs and Organized Crime. *The British Journal of Criminology*, Vol. 38, No. 4, str. 537–560.
- Van Duyne, P. C. (2000). Mobsters are Human Too: Behavioral Science and Organized Crime Investigation. *Crime, Law & Social Change*, Vol. 34, No. 4, str. 369–390.
- Van Duyne, P. C. (1996). *Organized Crime in Europe*. Nova Science Publishers, Inc., New York.
- Van Duyne, P. C. (1997). Organized Crime, Corruption and Power. *Crime, Law & Social Change*, Vol. 26, str. 201–238.
- Gottfredson, M. R., Hirschi, T. (1990). *A General Theory of Crime*. Stanford University Press, Stanford.
- Gruter, P., van de Mheen, D. (2005). Dutch Cocaine Trade: The Perspective of Rotterdam Cocaine Retail Dealers. *Crime, Law & Social Change*, Vol. 44, No. 1, str. 19–33.
- Hagan, F. E. (2006). »Organized Crime« and »organized crime«: Indeterminate Problems of Definition. *Trends in Organized Crime*, Vol. 9, No. 4, str. 127–137.
- Hojnik, Ž. Prvi mož kriminalistov: javna uprava ni deklarirala politike. *Delo*, 11. 08. 2001.
- Jager, M. (2004). In the Quest for Essence: The Principal-Agent-Client Model of Corruption, str. 227–251. V Petrus van Duyne et al. (ur.), *Threats and Phantoms of Organized Crime, Corruption and Terrorism*. Wolf Legal Publishers, Nijmegen.
- Junninen, M. (2006). *Adventurers and Risk-Takers: Finnish Professional Criminals and their Organizations in the 1990s Cross-Border Criminality*. HEUNI, Helsinki.
- Kanduč, Z. (1999). *Kriminologija: (Stran)poti vede o (stran) poteh*. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, Ljubljana.
- Korobkin, R. B., Ulen, T. S. (2000). Law and Behavioral Science: Removing the Rationality: Assumption from Law and Economics. *California Law Review*, Vol. 88, No. 4, str. 1051–1144.
- Kuzmanič, T. Strah in sovražnost v primeru »Veso«: Pozna romantika in totemistična bojevitost. *Revija Medijska preža*, oktober 2003. Dostopno preko <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/03/analiza>.
- Von Lampe, K. (2001). Not a Process of Enlightenment: The Conceptual History of Organized Crime in Germany and the United States of America. *Forum on Crime and Society*, Vol. 1, No. 2, str. 99–116.
- Von Lampe, K. (2006). The Interdisciplinary Dimensions of the Study of Organized Crime. *Trends in Organized Crime*, Vol. 9, No. 3, str. 77–95.
- Von Lampe, K. (2003). *The Use of Models in the Study of Organized Crime*. Paper presented at the 2003 conference of the European Consortium for Political Research (ECPR), Marburg, Germany, September 19. Dostopno preko <http://people.freenet.de/kvlampe/kvlECPRmodels.pdf>.
- Von Lampe, K., Johansen, P. O. (2004). Organized Crime and Trust: On the Conceptualization and Empirical Relevance of Trust

- in the Context of Criminal Networks. **Global Crime**, Vol. 6, No. 2, str. 159–184.
24. Lintner, B. (2004). Chinese Organised Crime. **Global Crime**, Vol. 6, No. 1, str. 84–96.
25. Moeller, F. G. et al. (2001). Psychiatric Aspects of Impulsivity. **American Journal of Psychiatry**, Vol. 158, No. 11, str. 1783–1793.
26. Potter, G. W. (1994). **Criminal Organizations: Vice, Racketeering, and Politics in an American City**. Waveland Press, Inc., Prospect Heights, Illinois.
27. Reuter, P. (1983). **Disorganized Crime: The Economics of the Visible Hand**. Cambridge Massachusetts, The MIT Press.
28. Schloenhardt, A.. **Organised Crime and The Business of Migrant Trafficking: An Economic Analysis**. AIC Occasional Seminar, Australian Institute of Criminology, Canberra, 10.11.1999. Dostopno preko <http://www.aic.gov.au/conferences/occasional/schloenhardt.pdf>.
29. Siegel, L. (1995). **Criminology: 5th ed.** West Publishing Company, Minneapolis.
30. Siegel, L. J. (2001). **Criminology: Theories, Patterns, and Typologies: 7th ed.** Wadsworth, Belmont.
31. Smith, D. C. (1978). Organized Crime and Entrepreneurship. **International Journal of Criminology and Penology**, Vol. 6, No. 2, str. 161–177.
32. Van Calster, P. (2006). Re-visiting *Mr. Nice*: On Organized Crime as Conversational Interaction. **Crime, Law & Social Change**, Vol. 45, No. 4-5, str. 337–359.
33. Zdravec, T. (2003). **Konstruktna veljavnost dimenzije impulzivnosti in njen odnos do drugih dimenzij osebnosti**. Magistrska naloga, Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
34. Zaitch, D. (2002 a). **From Cali to Rotterdam: Perceptions of Colombian Cocaine Traffickers on the Dutch Port**. *Crime, Law & Social Change*, Vol. 38, No. 3, str. 239–266.
35. Zaitch, D. (2002 b). **Trafficking Cocaine: Colombian Drug Entrepreneurs in the Netherlands**. Kluwer Law International, The Hague.
36. Predavanja Damiána Zaitcha pri predmetu Transnational Organized Crime na Pravni fakulteti na Erasmus Univerziteti Rotterdam.

Pravni predpisi

1. Zakon o državnem tožilstvu (Uradni list RS, št. 14/2003).

Diversity in organised crime

Anja Logonder, LL.M.

Authors dealing with organised crime have in recent times usually stressed a similarity between the activities of organised criminal associations and the operation of legal companies, and highlight their rationality. Given a choice between legal and illegal activities, illegal entrepreneurs make a selective rational choice, based on a calculation of what is better for them and for their companies, claim advocates of the theory of criminal enterprise. Their choices and patterns – as in companies which function within the law - follow the general economic principle of making a profit on profitable markets. Authors therefore focus on the organisation of criminal activity and on the illegal market dynamics and not on the individuals involved in these activities. With an understanding of organised criminal associations as criminal enterprises, these author deviate from Gottfredson's and Hirschi's idea, according to which individuals involved in organised crime typically have a low degree of self-control, i.e., are impulsive, short-sighted and oriented to the present moment, inclined to the »instant« satisfaction of desires and unwilling to work for remote aims. Are individuals and the activity of members of criminal groups, which are »needed« for organised crime really so uniform? An analysis of the literature, the carrying out of an (ethnographic) research project in the field of organised crime and interviews conducted for this purpose confirm that criminal offenders do not exist in a social and physical world which is different from other parts of society. Since organised crime is a part of the diversity of the everyday world, due to its nature it attracts or needs a very diverse group of activities and people.

Key words: organised crime, organised criminal associations, operation of legal companies, comparison, legal activities, illegal activities, criminal offenders

UDC: 343.974